

Röportaj yapacak kişiye soru önerileri:

1-AİLENİZİN KÖKLERİ

Görüştüğünüz kişiye ataları (büyük babalarından da önceleri) hakkında neler bildiğini sorun.

Nereden geldiklerini, kim olduklarını ve hatırlayabilecekleri aile ile ilgili efsaneler, öyküler anlatmalarını isteyin.

Bu sorular, bazı kişiler köklerini Fas ve İspanya'ya kadar takip edebildiklerinden Türk Yahudi tarihi için çok önemlidir.

Büyük büyük babalarınız nereden gelmişlerdi?
hiçbirini bilmiyorum

Geçinmek için ne işler yaparlardı? Nasıl yaşadıkları, maddi olanakları, dindarlık dereceleri hakkında bilginiz var mı? Hangi lisanları konuşurlardı?

hiç bilemiyorum onlar hakkında bana hiç bir şey anlatılmadı

Onlar hakkında duyduğunuz herhangi bir öykü varsa anlatır mısınız?

2-BÜYÜKBABALARINIZ

Görüştüğünüz kişinin büyükbabalarının geldikleri dünyanın nasıl olduğunu öğrenmek istiyoruz.

Büyükbabalarının nasıl kişiler olduğunu sorarak başlayın.

Kişilikleri nasıldı?

Ciddi ve sessiz miydiler? Canlı ve konuşkan mı?

Büyükbabaları esprili ve fıkra anlatan biri miydi? Yoksa ender gülen ciddi biri miydi?

Babamın babası kendi halinde çok ciddi bir adamdı.Zannediyorum 55 yaşında vefat etti ve mesleğini babama bıraktı.Sobacılık tenekecilik işi babama babasından kalmıştır.55 yaşındayken ,ben oğluma altın bilezik bıraktım dedi dolayısıyla ben çekiliyorum,oğlum artık beni beslesin demiş.Hakikaten öldüğü güne kadar bizde kaldı zaman zaman amcamda da kaldı orada da yaşadılar.Genelde ciddi bir adamdı.

Annemin babası ise değişken kişilikli idi ,zaman zaman çok aksi hatta ona bohoraçi el küfür derlerdi.Bana göre aksi anlamına geliyor.Zaman zaman da özellikle bizlere karşı çok çok toleranslı davranırdı.Yaşar doğduğu zaman onlar yukarki mahallede otururlardı bizler ise Kaleiçi denilen bir yerde otururduk,her Cumartesi sabah havradan sonra annemin yanına gelirdi ,o zaman babam da evde olurdu çünkü Cumartesi dükkan açılmazdı ve babamda hiç bir zaman Cumartesi dükkan açmadı öldüğü güne kadar,otururdu annem de her yahudi kadını gibi babasına şikayetler yapardı.Dedemde çok çok iyi hatırlarım hiç bir kelime konuşmadan yalnız Yaşar'a bakardı,okşardı severdi,bir tatlı veya bir börek veya cumagünü akşamdan kalan bir şey varsa yerdı ,sonra kalkar hiçbir şey demeden giderdi.
Giyimi nasıldı?

Babamın babası daha iyi giyinirdi ,beyefendi gibi giyinirdi.Takım elbise, yelek giyerdi. Annemin babası daha basit giyinirdi,fazla itina göstermezdi.Elbisesinin içine normalde gömlek ,kışın ise gömleğin üstüne cepken denilen bir üstlük giyerdi çünkü bütün gün sokakta idi.

Günlük programı nasıldı?

Görüştüğünüz kişinin dedelerinin kişiliğini resmetmesini sağlayın.
Neredendirler?
Ne zaman doğmuşlar?

Aile isimleri ne imiş? Değiştirmişlerse, hangi sebeple değiştirmişler ve daha önceki aile isimleri neymiş?

Soyadı kanunu çıktığında Edirne'de Levi çokmuş.Bizim soyadımız da Levi imiş aslında.Bazılarına Delevi,bazılarına Allevi,bize de Özlevi konmuş.
Annemlerin soyadı değişmemiş her zaman Rodrik imiş.
Geçimlerini neyle sağladıkları?
Babamın babası sobacılık ve tenekecilik yapardı.Daha sonraları babam da büyükbabamın yanında çalışmış taa 55 yaşına kadar .Bilahare babam işin başına geçmiş.Alliance ı 1. sınıftan terkedip işe başlamış .Eğer alliance ı terketmeseydi Paris'e yolluyorlarmış onu orada okuyup meslek sahibi olsun diye.Ama büyükbabam ne yollayacağım ben onu oraya ben ona altın bilezik vereceğim deyip yanına almış.

Annemin babası ise kendimi bildim bileli bir atı bir arabası fırınlara un taşırdı.Maddi durumu oldukça iyiydi.
Hangi lisanları bilirlermiş?
Türkçe ve judeo espanyol
Kendi aralarında konuşurken hangi lisanı kullanırlarmış?
judeo espanyol
Kılık kıyafetleri ve dış görünüşleri nasıldı? Örneğin: Dedenizin sakalı, bıyığı var mıydı? Kipa ya da şapka kullanırlar mıydı ? Kaftan mı, takım elbise mi ya da herhangi başka bir şey giyer miydi?
Her ikiside her zaman traşlıydılar.
Babamın babası fötr giyerdi
Annemin babası ise kasket giyerdi.
Büyükkanneniz Ortodoks hanımları gibi peruk takar mıydı?
Hayır
Takarsa evde de kullanır mıydı yoksa eşarp mı kullanırdı?
Hayır
Giyimleri nasıldı?
Gün ortası fostan denilen yazın basmadan kışın ise divitinden yapılmış elbise giyerlerdi.Sokağa çıktıkları zaman ise özellikle babamın annesi daha şık giyinirdi bu maddi durumuna rağmen.
Büyükkannenizin taktığı özel şapka ya da mücevherler var mıydı?
Annemin anesinin bir uzun yüzüğü vardı çok kıymetliydi
Büyükkannenizin altın zincir (kolanası) var mıydı? Kolana hakkında anlatılan herhangi bir hikaye biliyor musunuz?
Herikisindedede vardı.
Evleri ya da daireleri nasıldı? Bana tarif eder misiniz? Kaç odalıydı? Eşyaları nasıldı?
Baba tarafım Kurtuluş okulu yokuşunun başlangıcında bir mahalle vardı adını şimdi hatırlayamıyorum orada 3 odalı tek katlı bir evde oturlardı .Oturdıkları mahalle iyi bir mahalleydi.Anne tarafımda onların 150 m kadar aşağısında sokak arasında yine 3 odalı bir evde oturlardı.Çok büyük boş alanı olan aynı zaman da ahır olan tek katlı bir evdi.O zamanlar Edirne'de evler tek katlıydı ve cumbalar vardı.
Anne tarafımın evinde eşyalar çok daha iyiydi.Yaşamtarzı olarak da daha iyiydi.
Babam tarafım ise hem bizler 4 kardeş daha kısıtlıbir yaşam vardı.
Musluktan sürekli akan suları var mıydı?
hatırlamıyorum.Anne tarafımda kuyu vardı onu hatırlıyorum.Özellikle Cuma günü için kuyudan su çekilirdi.Baba tarafımı hatırlamıyorum.
Elektrik var mıydı?
vardı.

Evlerini nasıl ısıtırlardı?

Baba tarafımda odun sobası vardı.anne tarafımda ise reşo tabir edilen bir şey vardı onunla ısınırlardı.4 gözlü metalden yapılmış bir şeydi.Avrupaydı zaten hepsi avrupaydı sobalar haricinde

Bahçeleri var mıydı?

Anne tarafımda bahçe vardı

Herhangi bir şey ekerler miydi?

yok

Hayvanları var mıydı?

Yalnız at vardı

Uşak, aşçı, çamaşırcı, dadı ya da Matmazel benzeri yardımcıları var mıydı? Öyleyse bize onlar hakkında bilgi verin.

yoktu.

Dine ne kadar bakarlardı?

Anne tarafım çok bakardı ,babam tarafım normal.

Yahudi geleneklerini ne derecede uygularlardı?

Kaşer'e ve Şabat'a bakarlar mıydı?

Herikisi de bakarlardı.Babam tarafında Cuma günü öğleden sonra saat 4 te Cumartesi başladığında mum yakılmazdı.Annem tarafımda mum yakılırdı.Cumartesi ışık yakılmazdı,yine yemek ısıtılması lazımdı ,mahallede deli Ayşe denilen bir kadın vardı gezerdi boydan boya yahudi mahallelerini,herkesin ocaklarını yakardı.Ve bir para verirlerdi ona.Babam tarafımı hatırlamıyorum çünkü ben daha fazla anne tarafımda kalırdım.Deli Ayşe geldiği zaman ocağı yakardı yemekler üstüne konurdu,ısıtılırdı ,kapatmak için gene Ayşe gelirdi.Hatta anneannem yemekler ısınırken çıkardığında dedem kızardı ona.

Sinagog'a her Cuma mı yoksa sadece bayramlarda mı giderlerdi?

Anne tarafım her şabat ve bayramlarda giderlerdi.Annemin babası sinagogda gabaydı.Tahtakalede bir sinagogda gabaydı ismi aklıma gelmiyor.Hatta orada bir şöhet vardı hatırlıyorum Davit el şöhet derlerdi.Tavuk kesileceği zaman o havra da yapılırdı.

Baba tarafım her Cumartesi gitmezdi arasıra giderdi.

Yahudi bayramlarını evde kutlarlar mıydı?

Her 2 tarafta da gayet iyi kutlanırdı.

Dedenizin politik görüşleri neydi? Herhangi bir politik kuruluş ya da parti mensubu muydu?

Herhangi bir sosyal ya da kültürel kuruluş mensubu muydular?

yoktu

Komşuları ile ilişkileri nasıldı? Komşuları Yahudi miydi?

Hepsi yahudiydi .Zaten yahudi mahallesi idi oralar adını hatırlayamıyorum.Boydan boya bir yahudi mahallesiydi.Bir lisenin arsasının tam yanındaydı.Çok uzun bir mahalleydi boydan boya.Komşuları ile ilişkileri çok iyi bir düzeydeydi.

Arkadaşları hakkında neler biliyorsunuz?

Tatilde neler yaparlardı? Ne sıklıkla tatil yaparlardı ve nerelere giderlerdi?

Yalnız mı tatil yaparlardı yoksa çocuklarını da yanlarında götürürler miydi?

Yok.o zaman taile gitmek diye bir şey yoktu.

Büyük anne ve babalarınızın kardeşleri hakkında bilginiz var mı? (İsimleri, doğum ve ölüm tarihleri, öğrenim dereceleri, meslekleri, çocukları vb.)

Dedelerinizin kendi çocuklukları ile ilgili anlattıkları anılarını anlatın.

Anne ve babanızın kendi ebeveynleri ile ilgili anlattığı öyküleri anlatın.

Dedelerinizin hatırladığınız askerlik anıları varsa anlatınız.

3-ÇOCUKLUĞUNUZDAKİ KASABANIZ/MAHALLENİZ:

Röportaj yaptığınız kişinin kasabasını ve oradaki Yahudi Cemaatini anlatmasını isteyin. Geriye dönüp hatırlamalarını ve o yerleri tasvir etmelerini isteyin.

Atlar ve arabalar var mıydı?

Atlı araba çok vardı faytonlar vardı.

Çamurlu, asfalt dökülmemiş yollar mı vardı yoksa güzel arabaların sürüldüğü geniş caddeler mi?

Ana yollar çoğu arnavut kaldırımıydı.Yani taş döşemeydi.Ama düzgün bir şekilde yapılmıştı.Bu taşları yaptıkları zaman şakül alırlardı,şakül ile yaparlardı.Önce boydan boya ortayı yaparlardı ondan sonra çok hafif bir meyil verirlerdi caddenin kenarına doğru.O günün şartlarına göre çok geniş idi.Bilahare seneler sonra çocuklarımı oraya götürdüğümde evlerimizi ve yaşadığımız yerleri göstermek için o zaman bana küçük geldi.

Kasabanızın nüfusu ne kadardı ve kaç Yahudi yaşardı?

Mahallemizin % 99 u yahudiydi ama sayısını bilemiyorum

Yahudi cemaati nasıldı?

Üzülerek söyleyeceğim yahudi cemaati bir kişinin elindeydi.Yuda Romano.Yuda Romano Edirne cemaat başkanıydı.O zaman cemaatte dr.Sarih Araz vardı,Moiz Kohen vardı,Hayim Derazon vardı.Bunlar yahudi cemaatinde sözde ilgili kişilerdi.Ama Yuda Romano bunların başını kaldırtmadı,hiçbir şekilde görev vermedi.Herşey kendi elinde idi.Bir cemaatte yönetim kurulu vardır ,şu vardır bu vardır ama burada böyle bir şey yoktu .Onlar kukla gibiydi.Biraz baş kaldırdıklarında Yuda Romano hemen “ben yokum buyrun anahtarları”derdi.O zamanki görüşlerime göre bazı şeylerin müsebbibi bu şahsı görürürüm.Mesela ben 13 yaşımıdayken mahaziketoraya gidiyordum.Mösyö Hason diye bir öğretmenimiz vardı.Çok beyefendi,çok kendine hakim, çok bilgili bir kişiydi.Bir gün Natan Eskenazi,Avram Mitrani,ve ben 3 arkadaş havraya gittik,2.veya 3. sıraya oturduk.Yuda Romano”çabuk kalkın buradan çabuk çabuk ,arka sıralara gidin” diye bizlere bağırdı,çok bağırdı.Bizde malum çocukuzsen misin bize bağıran bizde bir daha havraya gitmeyelim dedik.Ben de 13 yaşımdan itibaren bir daha mahaziketoraya gitmedim ki 26 kişiydikmahaziketorada ve ağabeyimle bir arkadaşı 1.ve 2. idiler ben de mahaziketoranın 3.sü olmuştum.Ve çok hoşuma giderdi o zamanlar.Ogünden sonra 33 yaşımda babam ölene kadar ve 49 gün arayla annem ölene kadar hiç gitmedim havraya.Bir de Pinto adında biri vardı ki sonraları İstanbul şişli sinagogunda haham akalon oldu , o dahi bazı mevzulardan dolayı Yuda Romano ile bilemediğim bazı mevzulardan dolayı takıştılar ve mecbur kaldı İstanbul’a gelmeye.Bir de biri daha vardı Azuz adında bir arkadaşımız hazan olarak görev yapıyordu.Bu söylediğim 1970lerde oluyor .Mahaziketora yaşındaki çocuklara çok iyi dini gayet güzel öğretiyordu .Adam diyorduki ben poker de oynarım eğlenmek için ,çalar oynarımda ,hazan olduğu için sesi de güzeldi,ben hazanım istediğim gibi eğlenirim diyordu.Yuda Romano ise olmaz ciddi durman lazım derdi ve geçinemediler ve Azuz da aldı başını İsrail’e gitti.Bütün bunlar oradaki cemaatin yavaş yavaş İsrail’e ve İstanbul’a gitmesine sebep oldu.

Kaç tane sinagog bulunurdu?

Hatırladığım kadarıyla Kaleiçi denilen bir yerde bir tane vardı ismini hatırlamıyorum,bir tane Tahtakale de vardı ki dedem oranın gabayı idi,bir tane büyük havra vardı,bir tane mahaziketora vardı,bir tane de Cumhuriyet sinemasının tam karşısında üst katta 2. odada bir tane vardı.Toplam 5 tane vardı,hiçbirinin isimlerini hatırlamıyorum.

Haham, Şohet, Hazan, vb din mensubu var mıydı? Varsa kaç taneydiler?

vardı.

Mikve, Talmud Tora, Yeşiva var mıydı?

hatırlamıyorum.

Yahudilerin özellikle yaşadığı bölgeler ya da getolar mı vardı yoksa şehirde dağınık mı yaparlardı?

2 bölgede yaşarlardı,bir Kurtuluş bayırı denilen bir yerde,bir de Kaleiçi denilen bir yerde.Kaleiçinde çok cüzi kişiler vardı .o günün sosyeta diyebilirim.Büyük bir ayırım vardı maddi olarak o günün sosyeta ile diğer grup esnaflar arasında.

Oradaki Yahudilerin belirli meslekleri var mıydı?

Her meslek vardı ama çoğu manifaturacı idi.Bakkal vardı,sobacı tenekeci vardı,manav vardı kasap vardı.Amcamın eşinin babası kasaptı.ismi aklıma gelmiyor. Elektrik ve akan su var mıydı?

vardı

Mahallenizde hamam var mıydı? Hamama gidilir miydi? Hamamla ilgili bir anınız var mı?

vardı.Çocukluğumda önceleri annemle giderdim daha sonraları babamla birlikte zaman zaman gittim. Daha sonraları her akşam giderdim.Çok küçükken hatırladığım anem beni kadınlar hamamına götürürdü.Bütün kadınlar peştemallarla göğüslerinin üstüne kadar örtünürlerdi.Tek hatırladığım "serrate serrate " derlerdi birbirlerine "serrate serrate hay kreaturas" . Cuma günleri hamama giderdik bazen hafta ortası da gittiğimiz olurdu.Büyüdükten sonra her gün gittiğim olurdu.23-24 yaşlarımda annem çok titiz bir kadındı kalp hastasıydı zeten titizliğinden öldü.Üst katımız vardı .Bir gün Pesah için temizlik yapacaktı hava da çok soğuktu,çingene masası dediğimiz masalar vardı onları çekerken orada kaldı öldü.ben o zaman İstanbul'daydım. Bizde Salı sabahı ,Perşembe sabahı ve Cuma akşamı 3 sefer illede çamaşır değiştirilecek kanundu.23-24 yaşlarımda arkadaşlarla çok gezerdik,içerdik ,toksinlerimizi atmak için de hamama giderdik göbek taşına yatarlık bütün gece. Sabah 5-6 gibi kalkardık çünkü 7-7,30 da işe gitmemiz şarttı.Geç kalırsak vali bile işe gitti diye dalga geçilirdi o zamanlar arkadaşlar arasında veya esnaf arasında.Hamamdan çıkar eve uğradık ve sonra işe giderdik.Bütün gece hahamda yatarlık

Çocukkenki politik durumları anımsıyor musunuz?

Herhangi bir antisemitizme rastladınız mı?

yok

Askeri resmi geçitler, özel kutlama günleri, ya da kurtuluş günleri kutlanır mıydı? Ben 13 yaşımdan itibaren amatör bandocuydum.Eski halkevinde meşk yapardık.17-18 yaşımdan sonra kese kağıdı işimi bırakmışım zaten Bize bir taahhütname imzalatmışlardı .Her gece oraya giderdik meşk ederdik.Nota öğrendik ,müziğin m sini bile bilmezken o günün şartlarında bir istiklal marşı bir izmir marşı ve böyle marşları öğrenmiştik.Ben o zamanlar çırağıydım.Kurtuluş bayramı ,cumhuriyet bayramı ,19 mayıs bayramı ,23 nisan bayramı bize elbiseler verirlerdi bizde çalardık.Özellikle kurtuluş bayramında Edirne'nin kurtuluşunda tak kurulurdu,takin tam karşısında da biz bandocular dururduk .Resmi geçitlerde marşlar çalardık.Resmi geçitin sonunda da 2 koynun ki çoğu çingene idi.inek pazarlığı yapılırdı.Her kurtuluş gününde 25 kasımda yapılırdı,gelenek olmuştu.Yeni gelen bir vali veya yeni gelen bir mülki amir o pazarlığı gördüğünde katıla katıla gülerdi.Başlangıçta 15-20 dakika ineği veririm vermem kavgası olurdu.Tam takin önünde valinin yanına geldiklerinde"ne biçim adamsın yok sattım yok satmadım " kavgası yapılırken adamın parası çıkmaz ,kim kefil çıkacak derken mesela vali yeni geldiyse valiye dönerlerdi "vali bey sen kefil çıkacakmısın "derdi bir tanesi .Vali şaşırırdı.Şaşkın şaşkın kefilim kefilim derdi.Herkes gülerdi çok hoş olurdu.Her sene yeni gelen bir mülki amire bu yapılırdı. Çocukken öğrendiğiniz marşlar varsa bizim için söyler misiniz?

Şehrinizde Pazar günlerini anlatır mısınız?

Küçükken 15 yaşına kadar pek fazla bir şey yapmadık Cumartesi özellikle pazarları çünkü pazar günü hep çalışırdık, kese kağıdı yapardık.Bu yaştan sonra çıkmaya başladık kese kağıdı işimiz bitmişti artık.

Eskiden Meriçspor ve Edirnespor diye 2 büyük kulüp vardı ve diğer küçük kulüpler vardı.Her Pazar biz maça giderdik seyretmeye.Biz Meriçsporunu tutardık çünkü bizim türk arkadaşlarımız orada oynarlardı.O zaman Meriçspor ile Edirnespor arasında Fenerbahçe Galatasaray arasındaki gibi çekişme vardı.Her Pazar maça giderdik ,maçın dışında Gazi parkı diye bir parkımız vardı oraya giderdik.

Ailenizde pazara giden kimdi?

babamdı. Annem kalp hastası olduğu için dışarı fazla çıkmazdı.

Özel alışveriş yaptıkları tüccar ya da satıcılar var mıydı?

yoktu .

Hatırladığınız önemli politik olaylar (Yunanlıların ihracı, Atatürk'ün ölümü, Varlık vergisi, başka ülkelerden gelen Yahudi muhacirlere karşı Türkiye'nin tutumu) bu olaylar karşısındaki duygularınız.

Ailenizin bu konularda söylediklerini hatırlıyor musunuz?

Annem babamdan işittiklerim var. Trakya olayları zamanı ailelerimiz tutmuşlar İstanbul'a taşınmışlar. Yahudileri kovalıyorlar diye hepsi İstanbul'a gelmiş. Annemler babamlar daha yeni evliler bir gecede bütün eşyalarını satmışlar ve İstanbul' a taşınmışlar. Korktular herhalde. Annemin babası ben hiçbir tarafa gitmem demiş orada kalmış. Ailem belki 15 gün belki 1 ay gibi bir süre İstanbul'da kalıpte tekrar dönmüşler Edirne'ye. Bu sefer İnönü halkevinde nutuk vermiş, yahudi vatandaşlara güvence vermiş söylentilere inanmayın gibi. Varlık vergisini hiç hatırlamıyorum

4-EBEVEYNLERİNİZ:

Röportaj yaptığınız kişinin ebeveynlerini onlar hakkında anlattığı öykülerle tanımaya çalışın.

Önce babasının genel bir tasviri ile işe başlayın. Nasıl biri olduğunu size anlatmasını isteyin. Zeki miydi?

Konuşkan mıydı? Ya da ciddi ve suskun muydu?

Sert bir baba mıydı yoksa anlayışlı mıydı?

Çok anlayışlı ve kültürlü olup bunu ortaya çıkaramıyan kendi halinde biriydi. Biraz içine kapanıktı ,çok iyi bir insandı. Herkes tarafından çok sevilen bir adamdı. Bütün arkadaşlarının maddi durumları iyiydi mesela arkadaşlarından Pepo Sarfati bakkaldı, Bohor Bakış kağıtçıydı bir diğer arkadaşı tuhafiyeciye. Kazançları iyiydi. Sanıyorum bu yüzden biraz içine kapanıktı, biraz eziklik vardı. Bir de annem babama karşı daha baskındı . Dahamı açığgöz daha mı iradeli diyeyim bilemiyorum belki bu yüzden de içine kapanık olabilir.

Aynı soruları annesi içinde sorun. Nasıl biri olduğunu size anlatmasını isteyin. Zeki miydi?

Konuşkan mıydı? Ya da ciddi ve suskun muydu?

Sert bir anne miydi yoksa anlayışlı mıydı?

Annem çok zeki çok konuşkan ,çok sert, kimseye taviz vermeyen diktatör gibiydi. evi çekip çeviren annemdi.

Ne zaman nerede doğmuşlar?

Öğrenim durumları neydi?

Ana dilleri neydi ve başka hangi lisanları konuşurlardı?

Birbirleri ile ve kendi ebeveynleri ile hangi lisanda konuşurlardı?

judeo espanyol konuşulurdu. Annem türkçeyi doğru dürüst bilmezdi. Babam da askerde olduğu zaman ona mektup yazardı "Sevili Pepo" türkçe o kadar bozukki sevgili diyeceğine sevili derdi. "iki çiki odun aldım inşallah kışa beraber yanarız." Bu derece türkçesi bozuktu çünkü alliance tan çıkar çıkmaz terziye vermişler biraz dikiş öğrensini diye.

Geçimlerini nasıl sağlardı?

Nasıl tanışmışlar?

Babam dayılarım İzak Rodrik ile Şelomo Rodrik arasında bir yaşıydı. Küçük dayımızak ile arkadaşlık yapardı. Büyük dayım kendini onlardan büyük görürdü onlara fazla yüz vermezdi. Küçük dayım ile babam beraber grup arkadaşlığı yaparlardı annemde bu gruba katılırdı ve oradan tanışırlardı. Beraber aynı grup, aynı kişiler birlikte arkadaşlık ederlerdi. Annem ve babamın anlattıklarına göre o zamandan birbirlerinden hoşlanırlarmış. Babamın annemi beğenirmiş .annemin de babama meyli

varmış.Bir gün babam dayıma kızkardeşinden hoşlandığını ve evlenmek istediğini söylüyor.Bunun üzerine dayım babasına yani dedeme söylüyor durumu.Dedem de makul karşılıyor olabilir diyor iyi bir çocuktur diyor.O günün parasına göre çok iyi bir dota veriyorlar babama ama rakam olarak bilemiyorum.annem ikide bir söylerdi “la dota ke tomates “babam da “i yo te tomi ke teniyas korason i todo “derdi.annem her zaman inkar ederdi ama babam her zaman söylerdi annem evlenmeden önce de kalp hastasıydı diye.Annemle babam böyle tatlı atışmalar yaparlardı bazen.Bu konuda babama inanıyorum ben.Babam derdi ki” biz nişanlanmadan öncede kalp hastasıydın hatta benim annem babam dediki bak alma bu kızı kalp hastasıdır ,ben herşeye rağmen aldım”.Zannedersenem genç yaşta kalp romatizması oldu annem,o günün şartlarında balkonda çamaşır falan asarlarmış annem de soğuklarda giyimine falan dikkat etmemiş rüzgar fala üşütmüş herhalde kalp romatizması olmuş herhalde bilemiyorum tam olarak .babam herşeye rağmen annemi almış.Bu şekilde evleniyorlar.

Görücü usulu ile olan bir evlilik miydi?

Nerede ve ne zaman evlenmişler?

1932 yılında Edirne’de evlenmişler.1934 te de ağabeyim doğmuş.Tam bilemiyorum ama galiba hemen çocuk istemişler ama 1 sene olmamış galiba .

Sinagogda mı evlenmişler yoksa sadece resmi bir nikah mı yapmışlar?

sinagogda evlenmişler, resmi nikah ta yapmışlar

Giyimlerini tasvir edin. Geleneksel mi modern miydi?

Annem çok moderndi.Giyimine dikkat ederdi.Hatırlarım 13 yaşlarımdaydım ,29 liraya ingiliz krombi paltoluk kumaş almıştık ve annem diktirmişti.Kar tanecikleri gibi ışıltılı parlayan bir paltoydu.Annem babamı da giydirmeyi severdi.babam da kravatıyla yeleşle kont gibi dışarı çıkardı Cumartesi günleri.

Ailenizin maddi durumu nasıldı?

ben 15 yaşıma geldikten sonra çok iyileşti.Daha önceleri çok parlak değildi .ama giyimlerine dikkat ederlerdi .Bir tane olsun benim olsun derlerdi.

Yaşadığınız evi anlatın.

Kaç odalıydı, mutfak, banyo gibi başka hangi bölümleri vardı?

Madam Luna Bakışlarla beraber oturduğumuz ev sanıyorum 5-6 yaşlarımdaydım o zaman

9-10 yaşımıdayken Kaleiçine taşındık.2 katlı güzel bir evdi.yanda bahçesi vardı büyük duvarlı.

3 oda vardı yanılmıyorsa ,mutfak tuvalet vardı, astra denilen bir şeyler vardı yıkanmak için,onun içinde yıkanırdık ,banyo yoktu.Ben ağabeyimle birlikte aynı odada kalırdım.

Giriş katındaki odamız toprakla pencere arasında ya 1 metre yada 45cm bir mesafe vardı.o odada minder vardı .Minderde oturulur gelen geçen seyredilirdi.Birine bakmak istiyorsan arkadan eğilerek bakılabilirdi.

Mobilyalarınız nasıldı?

Sürekli musluklardan akan suyunuz var mıydı?

vardı.kuyu vardı.

Ne tür bir ısıtma sistemi kullanırdınız?

Bahçeniz var mıydı?

Varsa neler ekerdiniz?

Evinizde hayvan besler miydiniz?

Uşak, hizmetçi, dadı, matmazel, çamaşırcı kadın gibi yardımcılarınız var mıydı?

Bir senelerden sonra kadın gelmeye başladı,bir çingene kadın.Hergün gelirdi gece kalmazlardı.Bize gelen çingene ya 35 ya 45 yaşındaydı ağzında dişleri yoktu,bizimkiler 3-5 kişi fikso yaparlardı “akşama misafir gelecek Atiye kal burada” derlerdi .O da “Yoo Sultana kalamam ben akşam oldu mu kocamın koynuna girerim” derdi.Katıyetle kalmazlardı.Geç saat oldu mu faytonla onu çingene mahallesine evine götürürdük.

Evinizde kitap bulunur muydu?
Bizim okuduğumuz Tommiks Teksas kitapları vardı
Varsa ne tarz kitaplardı?
Dini ya da din dışı?
vardı
Ebeveynleriniz okumayı sever miydi?
annem daha çok severdi
Ne zaman ve ne türleri okurlardı?
Roman okurdu.
Size kitap tavsiye ederler miydi?
Gazeteleri takip ederler miydi?
yok.
Kütüphaneye düzenli gitme alışkanlıkları var mıydı?
yok.

Ne kadar dindardılar?
orta
Yahudi geleneklerinin hangilerini uygularlardı?
bayramlara bakarlardı
Kaşer'e bakarlar mıydı?
Eskiden bakılırdı zaman içerisinde bilemiyorum neden kaşere fazla bakılmadı.
Sinagoga her Cuma mı yoksa sadece bayramlarda mı giderlerdi?
Her şabatta ve her bayramda
Evde bayram kutlamaları yapılır mıydı?
yapılırdı.Özellikle pesahta annem bütün akrabaları toplamaya çalışırdı o
haliyle.Teyzem de kendi ailesini almak isterdi.Bizim evde bir anaerkilik
vardı.Amcamlarda aynı anaerkillik vardı .Amcam da çok iyi bir insandı sessiz bir
insandı fevkalade kişilikleri vardı.Herhalde kadınlarla takışmayı sevmiyorlardı ki
anaerkildiler onlarda.Yengem derdiki ben ailemi de istiyorum.Bir tarafta aile çok
geniş,çok kişi olacak .Dolayısıyla amcamlarla yapmazdık dedemlerle
yapardık.Önceleri dedeme giderdik bayramlarda.1948 den sonra annem toplamaya
başladı akrabaları
Yahudi cemaati mensubu muydular?
yok
Cemaatte etkin görevleri var mıydı?
yok
Ebeveynlerinizin politik görüşleri neydi?
Herhangi bir parti, politik, sosyal, kültürel organizasyona üye miydiler?
yok
Babanızın askerlik dönemine ait anılarını anlatın.

Komşuları yahudi miydi ve ilişkileri nasıldı?
Arkadaşları kimlerdi? Yahudiler mi? Geniş toplumdan insanlar mı? Akrabaları mı,
komşuları mı, cemaatte birlikte çalıştıkları kişiler mi, iş arkadaşları mı?
Arkadaşları ,komşuları hep yahudiydi.Zaten hepsi Kaleiçinden aynı
muhiittendiler.Mesela Luna Bakış kendimi bildim bileli ebeveynlerim ile hep
arkadaştılar,ölümlerine kadar hep arkadaş kaldılar.Pepo Sarfati vardı,bakkal Pepo
Sarfati Deyzi diye bir arkadaşımız vardı onun babası ve annesi ,Bir tane Pepo el
sobacı dedikleri biri vardı .Böyle 5-6 kişi ile arkadaşlıkları vardı.
Tatile çıkarlar mıydı?
Evet ise ne sıklıkla nerelere giderlerdi?
Yalnız mı çocuklarıyla mı tatile giderlerdi?

Ebeveynlerinizin kardeşleri hakkında neler biliyorsunuz? İsimleri, doğum ve ölüm
tarihleri, nerede yaşadıkları, öğrenim durumları, meslekleri, çocukları nedir?

Ebeveynleriniz hangi akrabalarla düzenli olarak görüşürlerdi? Ne sıklıkla nerede ve
hangi olaylarda görüşürlerdi?

5-İLK YILLARINIZ OKUL YAŞAMINIZ:

Şimdi röportaj yaptığınız kişiden çocukluk yıllarını anlatmasını isteyin.

Önlara kimin baktığını, ailenin kaçınıcı çocuğu olduğunu, okulları, sınıf arkadaşları, öğretmenleri, ve yahudi cemaati ile ilişkilerini.

Nerede ve ne zaman doğdunuz?

3 mayıs 1936 da Edirne’de doğdum

Yuvaya mı gittiniz, veya anneniz mi kardeşiniz mi sizi büyüttü?

Beni annem büyüttü.Ağabeyimle 20 ay aramız var beraber büyüdük.Ağabeyimle beraber büyüdüğüm için ben biraz daha yaşımdan büyük olarak büyüdüm.Çünkü hep beraberdik ağabeyimle

Yoksa dadı ya da matmazeliniz mi vardı?

yoktu.

Evde idiyseiz anneniz ya da size bakan kişi ile gün içinde neler yapardınız?

Okul öncesini hatırlamıyorum okul zamanı okula giderdik.

Okula nerede gittiniz?

Ben 1 sene erken okula başladım.Dedem o zamanlar fırınlara un taşıyordu.Un taşıdığı yerde ilkokulun müdürü en samimi müşterisi veya arkadaşı idi.Dolayısıyla onun ricası ile belediyenin karşısındaki ,Selimiye Camiinin altındaki medresenin tam altındaki Gazi ilkokuluna başladım.Ağabeyim de biraz aşağıdaki Kurtuluş İkokuluna giderdi.bizim aramızda 20 ay fark vardı ama okulda 1 sene farkımız vardı.

Yahudi okulu mu, devlet okulu mu yoksa özel bir okula mı gittiniz?

devlet okuluydu.

En çok sevdiğiniz dersler hangileriydi?

Matematik.Matematiğe merakım vardı.Öyle tarih gibi oku oku dersleri pak sevmezdim o zaman bile bu derslere çok çalışanlara inek derlerdi,inekliyormusun derlerdi.

Özellikle sevdiğiniz ya da nefret ettiğiniz bir öğretmen var mıydı?

İlkokul öğretmenim Behice öğretmen en sevdiğim öğretmendi.Cemil diye bir arkadaşım vardı ,çok haşarıydık.O benden 1 yaş büyüktü ,bir de ağabeyi vardı Zeki ,o da çift dikiş gitmekten aynı sınıfta okuyorduk üçümüz de.Cuma günleri Selimiye camiinde mevlutlar olurdu.Mevlutlar olunca akide şekeri ve altında da lokum olurdu.Kesekağıdından yapılmış külahlar içinde lokumlar ,şekerler şakır şakır öterdi .Biz de ötmesin diye daha önceden başka kağıtlar alırdık şekerleri onun içine koyardık Önce hep beraber namaza giderdik.Ben de herkesle beraber namaz kılardım.Ne yapıyorlarsa onu yapardım.Gide gide bunlar aklımda kaldı.Müslümanlık hakkında da epey şey okudum merakım vardı.Selimiye Camiinin 4-5 kapısı vardı .Namaz biterdi bir kapıdan çıkardık bir külah alırdık .Külahtaki şekerleri getirdiğimiz kağıda boşaltırdık,yoksa kendi kağıdında şalır şakır öterdi.Aynı kapıdan içeri girerdik başka bir kapıdan tekrar çıkardık bir külahta oradan alırdık.Birkaç külah alıp okula giderdik.Müdür İhsan bey vardı kapıda bizi bekler kulağımızdan tuttuğu gibi sizi sınıfta bırakacağıı derdi,okuldan kaçıp camiye gittiğimiz için.

Behice öğretmen bekar biriydi ve ablası ile birlikte otururdu.Ben evlendikten sonra bile her bayramda el öpmeye giderdim.Bizler haşarı öğrencilerdik ama başarılıydık aynı zamanda .Bir tek tarihle aramız yoktu.Ama diğer derslerde randıman veriyorduk.O da bizi çok tutuyordu ve seviyordu.Bizi çok kollardı zamanında.Bazen okuldan kaçardık Tabya denilen bir yere koşuya giderdik Behice öğretmen bizi kollardı müdüriyete falan vermezdi.

Sevmediğim bir öğretmen ise ortaokuldaki türkçe öğretmeni Tarık bey vardı.Çok yaramazdık ,mesela derste muhabbet ederdik veya çocukluk yapardık veya kağıttan tayyare yapar atardık.Bu sefer öğretmen gelir elini yumruk yapar orta parmağını dışarı çıkartır tak diye kafamıza vururdu.Vurduğu zaman da balyoz gibi inerti.O derece kuvvetli idi.Tabii camii ne kadar büyük olursa imim bildiğini okur, o vururdu biz 1 saat sonra yada ertesi günü aynı şeyleri yapardık.

Behice öğretmen sayesinde Gazi ilkokulunu bitirdim.Daha önce Kaleiçinde İsmet Paşa ilkokuluna gittim .Daha ilk gün sabahleyin yan komşumuz Niso Hazday ile daha sınıfa girmeden kavga ettim,beni yine Kaleiçinde başka bir okula verdiler orada da 2 gün dayanmadım ,en son Gazi okuluna Behice öğretmenin sınıfına verdiler orada okuyabildim ,çok yaramazdım.

Kim ve nedendi?

Öğretmenleriniz ya da sınıf arkadaşlarınızda bir antisemitizm hissettiniz mi?

hiç bir şekilde

Bu memlekete geldim Turgut Özala'a üstteğmenin biri size alışamadım dedi ben de 33 yaşımdan sonra Edirne'den İstanbul' a geldim bir türlü İstanbul'a alışamadım.Çünkü orada körler memleketinde şaşıya Abdurrahman Çelebi derler.Biz orada sevilen sayılan tanınan birileriydik .Burada kayboluyorsun burası büyük şehir. Lisan ya da müzik konularında özel dersler aldınız mı?

6-ARKADAŞLARINIZ, BOŞ ZAMANLARINIZ VE TATİLLER:

Görüştüğünüz kişiden arkadaşları, hobileri, boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri konularında öyküler anlatmasını isteyin.

Okuldaki arkadaşlarınız kimlerdi? Yahudi mi yoksa geniş toplumdan mıydılar?

Okul dışı arkadaşlarınız kimlerdi?

Arkadaşlarınızla neler yapardınız?

Biz dansetmeyi çok severdik.Partiler yapardık evlerde.Bu tür hayatım 15 yaşımdan sonra başladı.O zamanlar bir gramofon bile alamıyorduk yada alınmıyordu.Ağzımızdan biz söylerdik şarkıları "işte sana bir tango,bu sana son hatıram" gibi ve dans ederdik.Daha sonraları kocaman bir mobilyası olan bir gramofon aldık.Ama evlere oradan oraya taşımak çok zordu çünkü çok ağırdı mobilyası.Ağabeyimin akıllı bu tip işlere eredi .ne yaptı etti mobilyasından söktü ve taşınması kolay oldu evden eve.Gayet güzel eğlenirdik.3-4 tane grubumuz oldu ozamanlar .ilkönce isimleri şimdi hatırlayamıyorum3 kız 6 erkek idik .Kızlar önce İstanbul' a gittiler bilahare İsrail'e gittiler.Onların yerine başkaları geldi yeni bir grup olduk. Okuldaki arkadaşlarım müslümandı

Boş zamanlarınızda neler yapardınız? Hobileriniz, uğraşlarınız nelerdi?

yoktu.Bandodayken her akşam bile giderdik meşk etmeye 15 yaşımdan sonra bu kesekağıdı işi bittikten sonra.Bandoda çalışan 7-8 kişi vardı.Mesela bir Mişel Ovadya vardı trompeti orada öğrendi.ağabeyim tenor çalardı kornaya benzeyen bir alet idi üflemeli ama devam etmek istemedi.

Herhangi bir spor, politik ya da kültürel etkinlik yapar mıydınız? Herhangi bir kulüp ya da dernek mensubu muydunuz?

Cumartesilerinizi ve tatillerinizi nasıl değerlendirirdiniz? Ailenizle mi yoksa başka yerlere mi giderdiniz?

Cumartesileri çalışırdım.13 yaşımdan itibaren yahudiler Cumartesi günleri dükkanlarını açmaya başladılar.Ben caddede İlya Aziz de çırak oldum bir komşumuzdu.Lüks manifatura mağazası vardı.18 yaşıma kadar orada çalıştım.Orada çok güzel bir çıraklık geçirdim.

Tatile ailenizle mi çıkardınız yoksa gençlik kamplarına mı giderdiniz?

Tatillere arkadaşlarınızla mı çıkardınız?

Eğer hatırlıyabiliyorsanız bana

İlk arabaya bindiğiniz zamanı anlatın.

İlk trene bindiğiniz zamanı anlatın.

En sevdiğiniz tatil yerini ve nedenini anlatın.

Dışarda, restoranda yemek yer miydiniz? Evetse, nerelerde yediğinizi anlatın.

yokBizim zamanımızda restoran nedir bilmezlerdi.Bilmezlerdi derken gitmezlerdi.Ya da gitmek mi istemezlerdi bilemiyorum ki 18 yaşımdan sonra maddi durumumuz gayet güzel oluşmaya başladı yavaş yavaş ailemizin .Ailemizin diyorum çünkü birimiz hepimiz için hepimiz birimiz için çalışırdık.Ağabeyim ve ben çalışırdık, kardeşlerim ise okuyordu.Benim 1 küçüğüm lisedeyken 2 küçüğüm ilkokuldaydı.1 küçüğüm olan avukatla benim aramda 5 sene yaş farkı olmasına rağmen benim çektiğim eziyetlerin hiçbirini çekmemiştir.

7- KARDEŞLERİNİZ:

Görüştüğünüz kişinin kardeşleri hakkında bilgi edinmek istiyoruz.

Çocuklukları onunkine benzer miydi?

Nerelerde okula giderlerdi ve sonra onlara neler olduğunu anlatın.

Ağabeyim Sabetay Özlevi ,benden 20 ay büyük 1934 Edirne doğumlu,benim bir küçüğüm Selim 1941 doğumlu,Yaşar 1949 doğumlu

Sabetay ile doğduğumuzdan ,işe beraber başlayıp 1.1.1969 yılında Edirne'den İstanbul'a taşınana kadar hep beraber olduk.20 ay farkımız olmasına rağmen beraber büyüdük ,ben onun yaşına intibak etmeye çalıştım.Arkadaşlarımız bile beraberdi zaten genelde arkadaşlarımız benim yaşıtımdı.Edirne lisesinde orta 3 e kadar okudu.1964 yılında Bursa kökenli İstanbul'da yaşayan Neli Nahmiyas ile evlendi.Edirne'de yaşadılar.Yusuf ve Hayati adında 2 çocuğu oldu.

Selim ise Edirne'de liseyi bitirdi,liseden sonra İstanbul'da hukuk fakültesini okudu,avukat oldu ve mesleğine İstanbul'da başladı.Fakültedeyken Edirne'ye sadece yazları tatile gelirdi.İda Barha ile evlendi.Yosi ve Erol adında 2 oğlu oldu.

Yaşar ise ,o da Edirne'de yaşadı. 18 yaşında askere gitti Askerden sonra tekrar Edirne'ye döndü 1971 yılında tüm aile ile birlikte İstanbul'a taşındı.Süzi adında bir hanımla evlendi Lora ve Jale adında 2 kızı oldu.

8-YAHUDİLİK VE AİLEDEKİ GELENEKLER:

Bazılarımız dini bir eğitimle büyüdük. Bazılarımız da laik bir evde büyüdük. Görüştüğünüz kişiye deneyimleri ile ilgili sorular sorun.

Çocukken evinizde hangi Yahudi gelenekleri uygulanırdı?

Şimdi uygulanan bütün gelenekler uygulanırdı o zamanlar hatta daha katı olarak uygulanırdı diyebilirim .Mesela pesah gecesi Alahmania başladığı zaman hem ibranice okunurdu ,bir de onun ispanyolcası da söylenirdi.

Ne sıklıkla ve hangi zamanlar Sinagog'a giderdiniz?

Ben 13 yaşıma kadar her cumartesi sinagoga giderdim.13 yaşımdan sonra o malum hadiseden sonra 33 yaşıma kadar düğün veya cenaze haricinde sinagoga gitmedim.33 yaşımda 49 gün arayla annem sonra babam vefat edince malum havraya gitme durumu oluyor.Annem kalp hastasıydı kalpten öldü,49 gün sonra babam sapasağla bir adamken mide kanaması geçiriyor ,bir de genlerden gelen bir damar sertliği vardı.Bu damar sertliğinden tıkanmaya başladı.Halbuki sapasağlam bir adamdı.Mesela biz Edirne'de üst katta babam biz 4 kardeşle güreşirdi .Annem de aşağıdan "ya mestaj yıktheyando la kaza" diye bağıırdı.Babam da boşverin keyfinize bakın derdi.Bizimle güreş yapmak ,muhabbet etmek hoşuna giderdi.Babam her ne kadar kendine has bir adamsa da bizimle de alakadar olurdu.

Babanız gittiğinde ona eşlik eder miydiniz?

İbranice veya din eğitimi aldınız mı? Aldınızsa bu okulda mı yoksa okul dışı mıydı?

Yeşiva ya da Mahazike Tora'ya gittiniz mi?

Aileniz size neler öğretti?

Babanızla şabat günü dua eder, Tora okur muydunuz?

Bar-mitzva (erkekler için) ya da bat-mitzva yaptınız mı?

En sevdiğiniz bayram hangisiydi ve neden?

En çok hazzettiğim bayram kipurdur.Normalde sabahleyin kahvaltı etmezsem başım ağırır,rahatsızlanırım bilemiyorum neden.Bir kipur günü akşam saat 6 dan itibaren oruç tutmamıza rağmen ertesi sabah ne başım ağırır ne rahatsızlanırım.Psikolojik midir bilemiyorum.Sabah havraya girerim ve kipur bittiği zaman çıkarım.

Yakınlarınız ya da arkadaşlarınız arasında hiç Selanikli dönme ya da Karay Yahudisi oldu mu? Onlar hakkında neler anlatabilirsiniz?

yok

9-İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI TÜRK YAHUDİLERİNİ NASIL ETKİLEDİ?:

Bu bölümde, 1940'larda Türk Yahudilerinin tarihçesi hakkında bilgi edinmek istiyoruz.

Avrupa'da Soykırım olduğu dönemlerde Türkiyede antisemitizm artışı gözlemlediniz mi?

1940 ta biz Karaağaçtaydık.Avrupa trenleri de Karaağaçta gelirdi ,Karaağaçtan sonra Uzunköprüye kadar yunan hudutları içinden geçerdi o zamanlar şimdi değişti. ve İstanbul yönüne giderlerdi .Çok iyi hatırlarım alman askerimi alman gümrük memuru mu yoksa polisimi kafasında sivri uçlu miğferiyle avrupa treninden inip orada dolaşırlardı ve tekrar kalkarken bindiklerini iyi hatırlarım.Tren aslında yolcu treniydi bunlarda her halde görevliydi.bunu iyi hatırlarım.

Eğer öyleyse bunu nasıl hissettiğinizi anlatın.

Savaş hakkında genel olarak neler duyduğunuzu hatırlıyor musunuz? O dönemdeki fikirleriniz nelerdi?

O zamanlar babam askerdeydi. Annem büyükbabamla konuştuklarından hatırladıklarım var.Papağan adında bir fransız gazetesi varmış,İstanbul'da mı yoksa avrupada mı çıkıyormuş bilemiyorum.Jurnal papagayo derlerdi.Almanlar Edirne'ye Yunan hududuna kadar gelip kalmışlar.bunu hatırlarım.O zamanlar biz de İstanbul'a Ortaköy'e gitmişiz babamın ailesi ile beraber.O zaman Örtaköy camiinin önünde kıyıda oturur ayaklarımızı suya sarkıttırdık ağabeyimle beraber.Eve dönerken de oaradki bir çeşmeden ibriklerle eve su getirirdik.Orada bir yahudi bakkal vardı bize birer tane akide şekeri verirdi oradan geçtiğimizde.

Avrupa'da Yahudilere yapılanları ilk duyduğunuz zamanı hatırlıyor musunuz? Bunu nasıl duyduğunuzu ve neler düşündüğünüzü anlatın.

Avrupa'dan kaçabilen muhacirlerle hiç görüşebildiniz mi?

Struma'nın öyküsünü duydunuz mu? Duydunuzsa ne duyduğunuzu ve neler hissettiğinizi anlatın.

Struma gibi göçmen taşıyıp batan başka gemiler var mıydı? Onlar hakkında neler anlatabilirsiniz?

Savaş zamanı konulan Varlık Vergisi sizi ve ailenizi nasıl etkiledi?

Ben fazla bir şey hatırlamam ama kayınpederimin devamlı anlattığı bir anekdot vardı.Kayınpederim o zamanlar Balattaymışlar.12-13 yaşlarındaymış o zamanlar.Varlık vergisi olunca bakkal olan babasını da çağırmışlar.Babası da o zamanlar çok hastaymış hatta ölüm döşeğindeymiş,zar zor karakola götürmüşler.Komiser bakmış babasına çok hasta "çabuk alın götürün bu adamı buradan ,ne ben sizi gördüm ne siz beni gördünüz" demiş .Zaten çok kısa bir süre sonra ölmüş.

20 sınıf ile ilgili ne anlatabilirsiniz?

1943 baharı ve yazında gayrimüslimlere yönelik birçok tutuklama ve yerinden etme olayları gerçekleşmiş.Bu dönemin sizi ve ailenizi nasıl etkilediğini anlatın. O dönemde aileniz ne oranda vergi ödemek zorunda bırakıldı?

(M)müslümanlar için, (D)Dönmeler için, (G)Gayrimüslim için

Trakya olaylarını hatırlıyor musunuz?

6-7 Eylül 1956 olaylarını hatırlıyor musunuz? O gün neler yaşadınız?

Biz dükkanımızı her akşam 7,30-8,30 arası kapardık.Evimize giderken ,Cumhuriyet caddesinde valinin konağı vardı önünden geçerdik.Burası bayramlarda dışarıdaki ampuller aydınlatılırdı.6-7 eylül gecesi eve dönerken vali konağının aydınlatılmış olduğunu gördük şaşırdık "allah allah bayram yok bir şey yok ne oldu,kimbilir kim geldi kim gitti ki böyle donattılar " dedik biz.O akşam evimize geldik ,o zamanlar televizyon yoktu tabii,radyodada sadece müzik dinlerdik onun için haberdar olamadık olaylardan.Ertesi sabah öğrendik bu rumlara yönelik olayları ,tabii yahudi vatandaşlara da oluşmuş istemiyerek.İştittiğime göre Beyoğlunda bütün kumaşlar yerlere atılmış,ellerinde bıçaklar kumaşları kesen kesene,yağma yapan yapana diye.Sonra biz dükkanımızı açtık,o zaman Bahri adında bir sivil memur geldi dükkanımıza "Albert oğlum bak olur ya biri gelir camı kırmaya kalkar ,bilmem ne yapmaya kalkar sen hemen kaçacaksın ,imdat diye bağıracaksın .Biz İş bankasının duvarının arkasındayız ,sen imdat diye bağır biz hemen geliriz sakın karışayım deme" dedi.Bilirlerdi beni kavgaysa kavga edebileceğimi.Benim gibi bütün Edirne

deki bütün vatandaşlara bunlar söylendi.Ama Edirne çok modern iyi bir memleket hiçbir hadise olmadı.Her zaman söylerim taşına toprağına kurban olduğum memleketim diye.En iyi senelerim buralarda geçti.Halen de çok severim.
“Vatandaş Türkçe konuş” politikası hakkında neler anlatabilirsiniz? Bu cümleyi genel Türkiye’de uygulanmadan önce, Cumhuriyetin ilk yıllarında Avram Galante, Şelomo Benhabip ve David Fresko’nun başını çektiği bir grubun cemaat içinde başlattıklarından haberiniz var mıydı? Bunu hatırlıyorsanız neler anlatabilirsiniz?

10-ÇOCUKLARINIZI YETİŞTİRME (ONLARIN EVLENİŞİNE KADAR):

Röportaj yaptığınız kişinin bugün Yahudi geleneklerini ne denli uyguladığını öğrenmek istiyoruz. Mutlaka hatırlamanız gereken şey, hiç uygulamıyorlarsa onları utandırmamak.

Eşinizle nerede ve nasıl karşılaştınız?

Edirne’de kayınpederimin amcası Marko Civre vasıtasıyla o günün şartlarında entrevista ile tanıştım.Ben erkek olmam sıfatıyla bir Cumartesi günü İstanbul’a geldik.O zaman kayınpederimin dükkanı Rıza Paşa daydı.Bizim aramızı yapan Meşullam Telvi ve Marko Razon ki kayınpederimin komşuları idiler,beni de iyi tanırlardı.Onlar da aslen Edirneliydiler.Marko Razon da manifaturacıydı biz de manifaturacıydık.Ağabeyim askere gittiği zaman Edirne’de Alipaşa daki manifatura dükkanına ben bakardım beni tanırlardı.Hem Marko Civre, hem Marko Razon ve Meşullam Telvi çok iyi çocuktur hesabı ile beni onlara tanıştırdılar.Oradan çıktık şimdiki eşim Lüsü ile ve ailelerimizle beraber Aşıyana gittik.Hep beraber çay içildi.Daha sonra “hadi siz gidin gezin “ dediler.O zaman da benim yaşı 27 idi.Beraber gezdik .Akşamına da clup 12 diye bir yer vardı eşimi oraya götürdüm.Ertesi gün de öğlen tekrar buluştuk,spor sergi sarayında bir gösteri vardı aklımda kalmadı pek ne gösterisiydi oraya gittik.Daha evvelinde beraber yürüyüşte bir dükkanın önünden geçerken “aa ne güzel bir tişort “diye bir erkek tişortunu beğendi.Ben de hemen içeri girip satın aldım.Spor ve sergi sarayının hemen yanında açıkta gömleğimi çıkarttım yeni tişortu giydim.Bu onun çok hoşuna gitmişti.Aşağı yukarı 3 hafta sonu her seferinde ben İstanbul’a geldim, beraber gezdik.Aslında işim o kadar müsait değildi.İşimiz fantazi manifatura olduğu için özellikle Cumartesi en faal günümüzdü.Memurlar serbest olduğu için çok iş olurdu.Edirne okullar şehriydi,Çarşamba öğleden sonra okul yoktu,büyük faaliyetler olurdu çok güzel işler olurdu.3 hafta sonu İstanbul’a gittikten sonra bir karara vardık ve nişanlanalım dedik. Babam ve annem beni muhakkak nişanlandırmak istediler.O zaman benim müslüman türk kızlarıyla alakam daha fazlaydı.Dolayısıyla biran evvel beni nişanlandırmak istediler.O zamanlar asimilasyon düşünülemezdi bile.Biz de 3 haftanın sonunda nişanlanmaya karar verdik.Yalnız kayınpederim bir şart koştu “benim kızım daha ufaktır 2 sene sonra evlenirsiniz” dedi.Peki dedim.Ö zamanlar 14 yaşındaydı.İki sene içerisinde okula devam etsin istediler .Ben kabul etmedim .”O benim yanımda duracak ,okul ne demek” dedim.Okulu bitirsin dediler.”Yok dedim onun okulu benim yanımda” dedim itiraz ettim .Dolayısıyla Notr Dame De Lour da okurken okuldan çıkarmak mecburiyetinde kaldılar.Ben her hafta İstanbul’a mal almaya gelirdim,hatta bazen haftada 2 sefer bile gelirdim.Bu gelişlerimde onu Edirne’ye getirirdim ve 2ay 3 ay kalırdı bizde.1 hafta 10 gün İstanbul da kalır tekrar Edirne’ye getirirdim onu.Böylelikle 2 sene geçti Kayınpederimin 2. şartı daha oldu”Düğünü Neve Şalomda isterim benim muhitim çok geniştir”dedi.Peki dedik ve düğünü Neve Şalom da yaptık.Kayınpederim annemden babamdan çok daha ufaktı.Annemleri kendi evlerine çağırdılar ,onlarda yattılar ,onlarda kaldılar.Ben de düğünden önce gelin evinde kalınmaz diye mecburen ağabeyimle Şişhane de Edirne yahudilerinin kaldığı bir otelde kaldık.Yengem de o günler lohusaydı.Düğün günü öğle yemeği yiyeceğiz orada bir lokantada kuru fasulye falan yedik ,daha sonra otelde giyindik ağabeyimle beraber ve annem babamla

havrada birleştik, içeri girdik .Daha sonra eşim geldi ,düğün oldu.Kyınpederimin bayağı bir muhiti vardı ozamanlar bir de ailemizi tanıyan İstanbul'a taşınmış Edirnelilerle birlikte epey kalabalık bir düğün oldu.Oradan fotoğrafçı Tanju'ya gittik,fotografılar çekildi.Sonrasında kayınpeder eve çağırıldı evde gute falan yapıldı.Gecesi ise Ortaköy Lido da yapıldı.Biz 12 eylül 1965 diye geceyi kapalı yerde istedik.Ama içeriyi başkalarına verdikleri için ,bir ermeni nişanı varmış bizi dışarıya açık yere aldılar.Biz itiraz ettik ama ikna edemedik.Ama allahağan ki dışarıda olmuş hava o kadar güzeldi ki çok daha iyi eğlendik.Hatta o kapalı yerdeki nişana katılanlar açık yere çıkmak ihtiyacı hissettiler ve bizim düğüne geldiler.Güzel bir düğün gecesi oldu 90-100 kişi kadar vardık ve çok eğlendik.Geceyi de Bebek otelinde geçirdik.Salı günü saat 11 de yeğenimin , ağabeyimin büyük oğlunun sünneti vardı .Pazartesi sabahı gezinirken ani bir kararla Bursa'ya Çekirgeye gitmeye karar verdik.Ben hemen karaköye gittim .Orada emanetçi Sultana diye bir emanetçi vardı valizleri oraya bıraktık ve vapurla Yalovaya oradanda Bursa'ya gittik .Parklarda gezdik ,dansa gittik,geceyi Gönüferah otelinde geçirdik.Sabahleyin erkenden kalkıp 11 deki sünnete yetişmemiz gerekti .Arada emanetçi den valizlerimizi aldık ve sünnete zar zor yetiştik.Sünnet hastanede oldu O zamanlar sünnetler hastanelerde olurdu.Sonrasında Edirne'ye geldik.Orada ev tuttuk.Yeni yeni Madam Ameli diye yahudi birinin evine taşındık.Bizim üst kattaki malsahibiydi.Harabi bir evdi Pencerelerde 2 cm boşlıklar vardı kar soğuk girerdi.Biz 1. katta olduğumuz için tabanda muşammba vardı ozaman .Altta aralıklar olduğı için çok rüzgarlı günlerde muşamba hafif sallanırdı .biz oraya kok kömürü sobası aldık.Alttan o kadar soğuk geliyordu ki dereceyi dereceyi belimin hizasına koyuyordum 8 derece yukarı kaldırıyordum 33 derece.Yatak odasına da soba kondu.Biz burada 1 sene ya oturduk ya oturmadık.Yeni yeni yapılan bir apartıman katına taşındık.Burada rahatımızı bulduk ,bir tane gaz sobası ile bütün odalar ısıniyordu.İstanbul'a gelene kadar hayatımızı burada idame ettirdik.Bu arada 1 temmuz 1966 da oğlum Yusuf doğdu.İstanbul da doğdu ama halen Edirne'de yaşıyorduk.1.1.1969 da İstanbul'a taşınmaya karar verdik.Eşim kızım Çela'ya hamileydi.Taşındıktan sonra 9 şubatda kızım İstanbul da doğdu.İstanbul da şişli Kocamansur a yerleştik.

Nerede evlendiniz?

Eşiniz yahudi mi?

Eğer öyle ise bu evlenmenizde önemli bir etken miydi?

Eğer Yahudi değılse ebeveynleriniz ve akrabalarınız bunu nasıl karşıladılar?

Düğününüzü anlatın.

Eşinizi anlatın.

İsmi ne?

Lüsi Civre

Nerede doğmuş?

İstanbul da doğdu.

Ana dili ve öğrenim derecesi nedir?

Ebeveynleri hakkında bilginiz var mı?

Babası Kemal Civre Rıza Paşa da gömlek işi yapardı, imalatçı ve toptancıydı..Annesinin adı Eliza Civre

Eşinizin mesleğı ya da işi hakkında bilgi verin.

hiç çalışmadı.O günün şartlarındada kadınlar pek çalışmazlardı.O zaman ne demek çalışmak ne demek okumak derdik.

Ne tür bir işte çalışıyordu ya da halen çalışıyor?

Eğer kendi işi ise işin nasıl kurulduğunu, senelerle nasıl geliştiğini anlatın.

İşi kendi mi açtı yoksa babasından ya da babanızdan mı devraldı?

Siz hiç içinde ona yardımcı oldunuz mu?

İşte başka kardeşlerde çalışır mıydı?

Çocuklarınız bu işte çalışıyorlar mı?

Kaç çocuğunuz oldu?

Nerede ve ne zaman doğdular?

Çocuklarınızla hangi lisanda konuştunuz?

türkçe.Onlar öğrensin diye judeo espanyol da konuştuk.Bugün judeo espanyolu anlarlar ama dilleri dönmez konuşmak için.

Çocuklar büyürkenki günlük yaşamınızdan bahsedin.

Yaşam koşullarınızdan (apartman mı ev mi), kültürel faaliyetlerinizden; sinema, tiyatro, sergi, konserlere gidip gitmediğinizden bahsedin.

giderdik.Bunun dışında daha çok eş dost ve ahpaplara giderdik.

Ailenizle boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirdiniz?

müzik dinleyerek.Özellikle sinemayı çok severdim Halen sinema benim hobim.

Ailenizle tatile nereye giderdiniz?

çok seneler tatile gidemedik.1974-1975 lere kadar.Bu tarihten sonra 1 sene büyükada yazlığa gittik .Nedenini bilemiyorum bana uymadı bir daha gitmedik.İki sene sonrasında Suadiye ye taşındık yazları.7 arkadaş aynı apartımanda yaşadık.Hepsi yahudiydi .apartımanın malsahibi de bizim arkadaşımızdı.1980lere kadar her yaz oraya gittik.Çok güzel günlerimiz geçti orada.Halen o günlerimizi çok anarız ve ararız.

Yurtdışı seyahat eder miydiniz? Yalnız mı çocuklarla mı yapardınız?

Tatilinizi Adalarda geçirdiyseniz eğer, oradaki yazları anlatın.

Kimlerle görüştüğünüzü, çocuklarınızın kimlerle oynadığını anlatın.

Ailenizden ayrıldıktan sonra hangi akrabalarla görüştünüz? Onlarla ne sıklıkta ve hangi

vesilelerle görüştünüz ve birlikte neler yaptınız?

Tüm akrabalarla görüştük.

Çocuklarınızdan herhangi biri Yahudi okullarına gitti mi?

İkisi de Şişli Terakki ye gittiler.3 yaşında ana okuldan başladılar liseyi bitirene kadar.Kızımı liseden sonra üniversiteye göndermedim asimile olmasından korktum.Birine kapılır gider asimile olur diye yollamadım.En büyük yalınışı annesiyle beraber biz yaptık.Daha doğrusu ben istedim eşim istemedi.Kızımı o zamanlar konservatuara koyma forsum vardı.Müziğe çok yakındı kulak ve sesi iyiydi.Eşim “kualo çalgıcı levaz azer”dedi.Ve kaldı.

Ne tür Yahudi ağırlıklı etkinliklerde yer aldı? (gençlik grupları,yaz kampları gibi)

Çocuklarınızı Yahudi geleneklerine göre mi büyüttünüz? Örneğin, hangi Yahudi Bayramlarını

kutlardınız?

evet.hepsini kutlardık.Ne gerekiyorsa hepsini yaptık .Hatta bayramlarda hediyelerini de alırdık.

Çocuklar Sinagog’a giderler mi ve ne sıklıkta giderlerdi?

dini iyi bilir ama havraya pek gitmez.

Bar-mitzvah ve bat-mitzva olmuşlarsa onları anlatın.

O günü ve Brit-Mila günlerini bize tasvir edin.

Brit milla doğduğu hastanede oldu.

Rahmetli annem felç geçirmişti dolayısıyla bir ayağı ve kolu fazla tutmuyordu.Çocuğu yere düşürme korkusu nedeniyle yanında ben ve kayınvalidem zar zor sünnet yapılacak yere kadar taşımasına eşlik ettik.Sünnet yapıldı.O günden şunu hatırlarım.Biz babama şaka yapardık.Derdik ki “baba bak 1 torunun doğdu adı Yusuf bu torunun da Yusuf .Yusuflar çoğalacak bunu yerine Kemal koyalım (kayınpaderimin ismi)”diye takılırdım.Yoksa katiyetle böyle bir şey düşünmezdim.Babam tek bir kelime söylerdi”herşeyimi veririm ama 100 tane daha çocuğum olsa 100nün de ismini Yusuf koyarım” dedi.Siz ismini Ahmet koyun Mehmet koyun beni tek bir şey alakadar ederberit zamanında kesilirken Yasef Yusuf Özlevi denecek ya odur benim için makbul olan ,herşeyi veririm bunu vermem “demişdi.

Barmtzvası için hahambaşılığa uğradık.Hahambaşılıкта tamam müsaade veriyoruz dediler ama ilkönce kizbayı vereceksin dediler.Ben de dedimki bakınız ben kizbamı her sene eylül ekim ayında veririm siz ne demek istiyorsunuz.Şimdi

vermezseniz barmitzvayı yapmayız dediler.Ben her sene ekonomik durumum iyi veya kötü ne istedilerse verdim.Bu parayı benden niçin şimdi istiyorsunuz ben her sene ekim ayında verirken diye çıktım.Oradaki kişilerle epey bir münakaşa ettim.Ben de katiyetle ödemiyorum yapmayın barmitzvayı dedim.Bana Hayati Zakuto yu bağlayın dedim.Hayati Zakuto kızba için bana bakan ticareti iyi bilen kardeş gibi sevdiğim bir kişiydi.Kızba koordinasyona bakardı.Bana bağladılar Hayati Zakutoyu.Tabiri caiz ise onların yanında birazda küfür ederekbunlar bana böyle böyle yapıyorlar ,benden bu parayı istiyorlar dedim.O da benim çok sinirli olduğumu görünce “Albert ne olur sus ve hemen oradan herhangi birini ver telefona” dedi.Bu konuşmadan sonra beyefendi siz gidebilirsiniz dediler.Ve ben söylene söylene gittim.Bu hastayı yatağında yakaladık tabiri oldu.Halbukiben kızbamı her sene veriyordum bu bana ters geldi.Böyle bir olayım oldu o zaman

Tabii Cumartesi sabahı Şişli sinagogunda tören yapıldı.barmitzva yapıldı.O zaman gabay Niyego vardı .O gün orada bir barmitzvah daha varmış , oğlumun en samimimi arkadaşının barmitvası.o zamanlar barmitvada 3 tane mitzva dediğimiz satın alınıyordu.Biz de bunları satın aldık.Ağabeyim de yeni yeni mide ameliyatından çıkmış idi.Bunlardan ikisini bize verdiler ama üçüncüyü vermek istemediler.Üç mitva vardı petihayı açmak,adama ve adı aklıma gelmiyor açma kapama.Bu hizmetler bu bedel karşılığındadır diye.Aslında sinagogta tek barmitzva yapılıyordu o zamanlar O hafta 2 barmitzva oldu. bu olmaması lazımdı ,ben orada da bir infial ettim.Seneler geçti aradan ben hala Niyego’ya selam vermem çünkü etiğe uygun şeyler yapılmadı.Tek barmitzva olmalıydı.Zaten Türkiye’de yahudileri dinden yada cemaatten soğutan şeyler bunlar oluyor.Gecesine Maçka otelinde misafirlerimizi davet ettik.Çok güzel geçti,müzik vardı çok güzel eğlendik.

Bize seder gecelerini ya da aile kurarken evinizde kutlanan özel günleri anlatın.
Eşiniz ya da siz anneniz kadar geleneksel aşçı mısınız? En çok sevdiğiniz Sefarad geleneksel yemek nedir?

Eğer çocuklarınızı büyüttüğünüz dönemde ebeveynleriniz sizden daha dindar idiye,çocuklarınıza bu nasıl verildi ve anlatıldı?

Ebeveyniniz ve/veya eşiniz nerede gömülü?

Annemin cenazesi Edirne’de oldu zar zor 10 kişi toplanabildi.Babamınki de İstanbul da oldu.BuradaUlus mezarlığında gömüldü.O zaman 2 mezar aldık.Babam gömüldükten sonra bilahare bir kaç sene sonra annemin mezarını da İstanbul Ulus mezarlığına defnettik.Bir gün de kriya kestik mecburiyetten din icabı.

Yahudi mezarlığında mı?

Cenazede bir hazan ya da haham var mıydı?
vardı.

Dini bir törenle mi gömüldü?

Siz ya da ailenin herhangi bir ferdi Kadiş söyledi mi?

Ya da herhangi birini Kadiş söylemesi için tuttunuz mu?

Ölüm yıldönümlerinde mevlut yapar mısınız?

Hepsini yaparız.

Nerede ve kimlerle arkadaşlık yaptınız?

Arkadaş seçiminde Yahudi olmaları önemli miydi?

Arkadaşlarınızla ne tür faaliyetler yapardınız?

Sosyal yaşantınız nasıldı?

Yahudilik ya da İsrail konusu geniş toplumdan arkadaşlarınızla konuşulur muydu?

Eğer konuşulduysa bize nasıl olduğunu anlatın.

Çocuklarınızın yetişkin yaşamından bahsedin.

Nerede yaşadıklarını, ne yaptıklarını, kendi aileleri olup olmadığını, Yahudi bir aile oluşturup oluşturmadıklarını söyleyin.

Oğlum Yusuf 3 yaşından itibaren Şişli Terakki lisesinde yuvaya gitmeye başladı.Sonra ilkokul,ortaokul ve lise okudu.Daha sonra Teknik üniversitede endüstri mühendisliği okudu.4,5 sene de burayı bitirdi sonrasında İngiltere'ye lisan geliştirmeye gitti.1992 yılında Emili Özelvi(Altaras) ile evlendi.Babası Tekirdağ kökenlidir ve kardeşim Yaşar'ın en samimi arkadaşlarından biridir.İngiltere'den geldikten sonra askere gitmek istedi.Arada bu kızla beraberdi.Biz de dedikki sen askere gideceksin ama bu kıza karşı tutumumuz ne olacak.Annesi "ben bilmek isterim ,bu kıızı alacaksan ben ona göre hareket edeceğim,bir hafta düşün bize haber ver" dedi.Bir hafta sonra "anne ben bu kıızı alacağım" dedi.Askere gittiğinde İzmir'e düştü.Biz de bir kaç sefer gittik kndisini görmeye.Gelinle beraber otobüse binip gidiyorduk.Eziyetli bir işti bu seyahatler .Daha sonra Gölcüğe dağıtımı oldu.O zamanlar adadaydık Adadan indik Gölcüğe gittik nerelerde kalınacağını nasıl gidileceğini eşime gösterdim ,bundan sonraları eşim geliniyle birlikte her hafta sonu oğlumu ziyarete gittiler ben işlerim nedeniyle yorgun olduğumdan gitmedim.Bilahare oğlum da bazen izinli geldi ve böyle böyle askerliğini bitirdi.Askerden sonra söz kesildi nişan yapıldı sonrasında da evlendiler.Oğluma bir ev satın aldık oraya yerleşttiler.Alp ve Eran adında 2 çocukları oldu.

Kızım da 3 yaşından itibaren Şişli Terakki lisesinin yuvasına başladı.İlk,orta ve liseyi orada bitirdi.Biz ona kurslara git şuraya git buraya git derken eski eşi Jojo Motola ile evlendi.Çeşitli sebeplerden dolayı evlilikleri yürümedi ve 5. senenin sonunda ayrıldılar.Torunum Melih Motola kızımda kaldı.Bugün halen çok iyi görüşürler.Oğullarının selameti için aralarında problem çıkarmazlar.kızım şimdilerde ihracatçıdır.tekstil ,elbise bluz üzerine ihracat yapmaktadır.

14.İSRAİL VE BATI DÜNYASI:

Hep aklınızda olması gereken bizim için kişisel öykülerin önemidir.Görüşüğümüzün kişinin tarihi olaylara bakış açılarını değil onların bu olaylardan kişisel yaşamlarında nasıl etkilendiklerini öğrenmek istiyoruz.

Bu soruların amacı Siyonizm yanlısı cevaplara şartlamak değildir, amacımız sadece bu konularda neler hissettiklerini öğrenmek.

İsrail devletinin kuruluşu sizde nasıl duygular uyandırdı?

Oraya aliyah yapmayı hiç düşündünüz mü?

Hayırsa neden?

Yapmayı düşündük ama yapamadık çünkü İsrail devleti kurulduğunda annemin içinde bir ukde vardı.Ağabeyisi Küba da bir fikir uğruna hapishanelerde çürüdü diğer bir kardeşi seneler senesi tek başına İsrail'e gitti ve kendini yıprattı ve genç yaşta öldü.Biz gidebilmek için açlık grevi de yaptık kendi çapımızda ağabeyimle .Dolayısıyla ben sizinle gideceğim ,ben sizi yalnız bırakmam dedi annem .Bu sefer hem çalışıyoruz hem de annem arada bir iki iskemle satıyor zaman geçiyor bir koltuk satıyor yavaş yavaş evi olduğu gibi dağıttı.Bu iş 2 sene sürdü bizdeki o gitme hırısı arzusu o heyecan tam manasıyla bitti bu sürede çünkü para kazanmaya başlamıştık.Daha rahat daha ferah bir hayatımız oluşmaya başlamıştı.Dolayısıyla bu fikir yavaş yavaş kendi kendine silindi.Ve annem tekrar ev düzme mecburiyetinde kaldı.

Evetse orada ne kadar kaldınız ve ne zaman geri döndünüz?

İsrail'e yerleşmek için giden arkadaş ya da akrabalarınızdan bahsedin.

Çok tanıdığınız gitti mi? Onlarla haberleştiniz mi?

çok tanıdık gitti .En samimi arkadaşlarımdan Avram Mitrani ve Natan Beskenazi oraya yerleşttiler.Bu ikisi 1948 de gittiler nedenini bilemiyorum bir süre sonra döndüler sonra 1958 yılında askere gitmeden önce tekrar gittiler. Bu yıllarda Edirne'deki yahudilerin bir kısmı İsrail'e bir kısmı İstanbul'a bir kısmı başka ülkelere olmak üzere yavaş yavaş zaman içinde Edirne'den ayrıldılar.Yavaş yavaş cemaat kalmadı ,haham kalmadı Kırklarelinden haham gelirdi şöeta yapmaya haftada iki kere. 1955 ve 1964 yıllarında Rum aleyhtarı ayaklanmalar sonucu bazı Yahudiler de probemlerle karşılaştı. Siz de bunlardan birimiydiniz? Eğer öyleyse lütfen bize anlatın.

İsrail'in 1967 savaşı sonrası problemlerle karşılaştınız mı?
Edirne modern bir yerdi hiçbir problem yaşanmadı.

15.ŞİMDİKİ YAŞAMINIZ (ÇOCUKLARINIZ BÜYÜYÜP EVDEN AYRILDIKTAN SONRA):

Yahudi cemaati ile bugünkü ilişkileriniz nasıldır? Örneğin özel bir derneğin ya da kulübün üyesi misiniz?

hayır eşim dostluk yurdu derneğinde 20 seneye yakın faaliyet gösterdi.

Herhangi bir konferansa katıldınız mı?

Gönüllü olarak herhangi bir sosyal programda yer alıyor musunuz?

Bugünkü dini uygulamış şeklinizden bahsedin.

Herşeyini uygulayım .Her Cumartesi mutlaka sinagoga giderim.

Hangi sıklıkla ve nerede Sinagog'a gidiyorsunuz?

Ailenizle haberleşmek için e-mail ve internet'i kullanıyor musunuz?

yok.

Eğer öyleyse bilgisayarı günlük yaşamınızda ne şekilde kullandığınızı anlatın.

Çocuklarınızla aranızda torunlarınızın Yahudilik geleneklerine göre yetiştirilişi konusunda bize anlatmak istediğiniz herhangi bir sürtüşme yaşadınız mı? Örneğin onların daha dindar ya da daha az dindar olmalarını arzu ettiniz mi?

ben çocukların mahaziketoraya gitmelerini çok istedim ama çocuklarım bana biri istemez dedi diğeri kolaydır dedi ,şimdi internet var dediler istediği zaman oradan öğrenirler dediler pek yanaşmadılar göndermeye.

Siz ya da eşiniz hala aileyi toplar ve yemek pişirir misiniz yoksa artık bunu çocuklarınız mı yapıyorlar?

Torunlarınız Yahudi okuluna gidiyorlar mı?

Kızımın oğlu yahudi okuluna iki sene gitti fakat galiba hafif geldiği için başka okula verdi.

Ne tür cemaat faaliyetlerine katılıyorlar?

Arkadaşlarınız hakkında bize birşeyler anlatın.

Ne sıklıkla görüşürsünüz ve birlikte neler yaparsınız?

Bugünkü tatilleriniz hakkında neler anlatırsınız?

Politik görüşleriniz, tabii anlatmak istiyorsanız, nedir?

1986 yılındaki Neve Şalom katliamında nerede olduğunuzu ve nasıl ne şekilde duyduğunuzu anlatın. Neler hissettiğinizi bize tasvir edebilirmisiniz?

1986senesinde yeni yeni triko üzerine fabrika daha doğrusu atelye kuruyordum ,işittiğimde çok üzüldüm.

2003 Kasımındaki bombalama olaylarını duyduğunuzdaki tepkinizi tasvir edin. o sabah Sirkeci sinagogundaydım.Bir ara bir söylentiler dolaştı ama kimse tam olarak neler oldu anlayamadı.Bizim gabayımız Yusuf Reyna da bir şey yok deyip tefilayı bitirmeye çalıştı.Ben normalde telefonumu kapatırım ama o gün açık unutmuşum telefonum çaldı.oğlum aradı neredesin dedi havradayım dedim .Nasıl daha duruyorsunuz 2 tane sinagog bombalandı dedi .Biz de tefilayı yarıda bırakıp dışarı çıktık.Aslında gabayın tefilayı bitirmeye çalışması hataydı burada da bir şey olabilirdi ve hemen boşaltmak gerekirdi.Tabii olanlara çok üzüldük.

Eşinizle yalnızken hangi lisanı kullanırsınız?

türkçe

Arkadaşlarınızla ya da çocuklarınızla hangi lisanı kullanırsınız?

türkçe.